

SIMONSTORPS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

*Simonstorps församling
Norrköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län
2006*

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

SIMONSTORPS KYRKOÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Simonstorps församling

Norrköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Simonstorps kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Simonstorps kyrka	5
Kyrkogårdens historik	5
Översiktlig beskrivning av vegetation m.m. – karta	8
Beskrivning av kyrkogården	11
Simonstorps skogskyrkogård	18
Källor	21
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	22
Förklaring till exempellistan	22
Utvärderingskarta	23
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om

gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den återställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

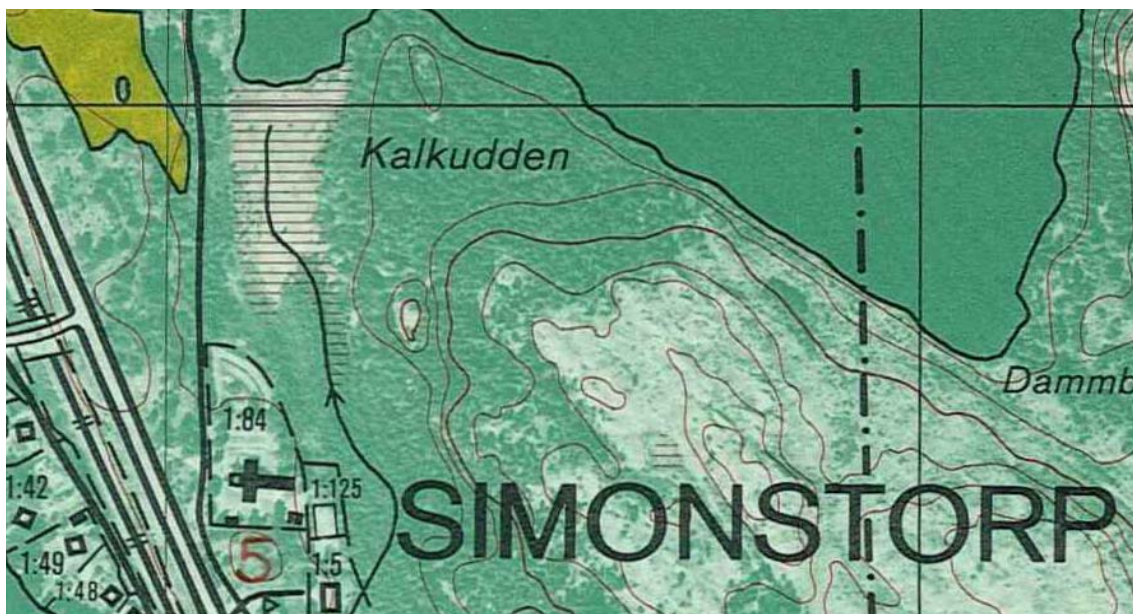
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete har utförts av antikvarie Olle Hörfors, rapport har utförts av Olle Hörfors och Björn Rydell, Östergötlands läns museum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 096 34, Simonstorp. Kartan är tryckt 1980.

SIMONSTORPS KYRKOGRÅRD

Kyrkan ligger i väst/östlig riktning. På häradskartan från 1870-talet ligger kyrkan på kyrkogårdens norra del. Sedan dess har kyrkogården utvidgats åt norr i omgångar.

Simonstorp är en av de nordligaste församlingarna i Östergötland. Kyrkogården är belägen 15 km norr om Norrköping i södra delen av samhället med samma namn, direkt öster om järnvägen och landsvägen mellan Norrköping och Katrineholm. Huvuddelen av samhället ligger väster om järnvägen. Kyrkogården är anlagd i en skogsbacke och lutar, så att den södra delen är högre än den norra. Den nya delen längst i norr består av en utfyllnad av f.d. sankmark. Den ursprungliga kyrkogården är rektangulär med liten utbredning öst och väst om kyrkan men relativt stor i nord och syd. Norr om denna ansluter den nya kyrkogården i en kvartscirkel.

Simonstorps skogskyrkogård ligger ca 1 km söder om Simonstorps kyrka. Beskrivning av skogskyrkogården finns längst bak i rapporten.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkogården ligger inbäddad i skogsmark på alla sidor, även på västra sidan, där dock väg 55 går alldeles i närheten. Norr och öster om kyrkogården är marken låglänt och sank. På de andra sidorna är marken högre. Den har ett enskilt läge på en kulle mellan sjön Fläten och sjön Bolen. Simonstorps samhälle ligger på andra sidan landsvägen några hundra meter åt nordväst. En allé norr om kyrkan leder till ett f.d. gästgiveri vars huvudbyggnad och flyglar är faluröda. Det är envåningshus som troligen uppfördes under 1700-talet. Sydöst om kyrkan ligger det f.d. ålderdomshemmet, byggt omkring 1925. Det är byggt i 1½ våning med fasader av faluröd locklistpanel under ett brutet tegeltäckt tak. En begravningsplats är belägen ca 500 m söder om kyrkan, och togs i bruk under en period på 1900-talet då det var svårt att utvidga kyrkogården.

Utsnitt ur häradsekonomska kartan 1868-77, Simonstorp. Två byggnader ligger längst söderut på kyrkogården. Troligen är det samma knuttimrade bodar som idag fungerar som toalett och redskapsbodar.

Simonstorps kyrka

Simonstorps kyrka uppfördes 1650 som S:t Pers kapell med anledning av den långa vägen till sockenkyrkan i Kvillinge. Simonstorp avsöndrades som socken först i slutet av 1700-talet. Vid uppförandet bestod kapellet endast av det nuvarande timrade långhuset, och har sedan vid olika tillfällen byggts på med kor, korsarm, sakristia och torn. Kyrkans nuvarande exteriör med ljusa panelklädda fasader tillkom i slutet av 1800-talet, och på 1930-talet blev kyrkans takfall spånklädda. Även kyrkans inredning har tillkommit successivt och restaureringarna år 1909 och 1950 har till stor del präglat interiören. Till de äldre inventarierna hör en altarpupsats samt en predikstol i barockstil.

En fullständig beskrivning och historik av kyrkan redovisas i separat rapport från utförd kyrkoinventering.

Kyrkogårdens historik

Simonstorps kyrka byggdes från början utan torn. I stället hängdes den 1659 inköpta klockan i en klockstapel på bergklacken strax söder om kyrkan. Klockstapeln förnyades senare och flyttades med tiden intill kyrkans västfasad.

Fotot är troligen från tiden runt år 1900. På bilden skymms kyrkogårdsmuren av en tät häck och i ingången sitter en trägrind som senare ersattes med en järnsmidesgrind och grindstolpar i järn.

Foto från 1964. Kyrkogården vid Simonstorps kyrka har under 1900-talet utvidgats åt norr. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

På en skattelägnings karta från 1716 redovisas kyrkplatsen genom en schematisk bild av kyrka med rektangulär kyrkogård, platsen benämns Simonstorps kapell, det dröjde ända fram till 1700-talets slut innan man började kalla kapellet för Simonstorps kyrka.

En inventarieförteckning upprättad 11:e maj 1830, i enlighet med en kunglig förordning från 1828 *"angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande"*, konstaterar att, av *"Grafvar, Graf-Chor, Grafvårdar, Epitafier, Banér, Sorgfanor, Vapen, Rustningar, Run- och Likstenar finnes inga i eller utom Kyrkan med undantag för 4 st likstenar på kyrkogården, hvarav tre äro stående en aln över jorden, alla minnen efter inom socknen aflidne personer som troligen hafer varit i en kär hugkomst för de då efterlevande anhöriga, men för vår tid på intet sätt märkvärdiga."* Den fjärde vården var *"en tre alnar lång och två bred liggande stenvalv"* till åminnelse av församlingens välgörare Herr Petter Hellvegh till Rodga, enligt inskriptionen född den 14:e september 1637.

Tham nämner i sin beskrivning om Simonstorps kyrka; *på kyrkogården är Petter Helwegh d.ä.s minnesvård. Vid Rodga finns en särskild gravplats med minnesvårdar över Jak. Gaver död 1779, och Chr. Brandt död 1803, samt bådas fru M. Eurenia död 1819 alla ägare av gården. Widegren beskriver samma gravplats, på kyrkogården är en vacker gravplats, 13 alnar i kvadrat och omgiven av en stenmur 2 ½ alnar hög, en minnesvård av grön och vit marmor 4 alnar hög.*

Peter Hellwegs gravvård låg ännu kvar i kyrkogårdens sydöstra hörn, i slutet av 1960-talet då kyrkibeskrivningen för Simonstorp skrevs, men är nu borttagen. De tre gravvårdarna som inte bedömdes som märkvärdiga år 1830 är sannolikt identiska med de tre 1700-talsvårdar av kalksten som ännu står i kvarter 1.

Hans Peter Hellwegh, dåvarande ägaren till Rodga, erhöll år 1677 kungligt privilegium på anläggandet av en segelduks- och buldansväveri på sin egendom. Väveriet på Rodga blev en betydande rörelse då det levererade segelduk till svenska flottan. År 1687 var 33 vävstolar i gång och 500 familjer hade sin försörjning av verksamheten. Alla var dock inte bosatta inom socknen. År 1697 bekostade Peter Hellwegh en tillbyggnad på kyrkans nordsida, den s.k. Rodgakyrkan, för att bereda plats för sina anställda. Han bekostade även delar av kyrkogårdsmuren.

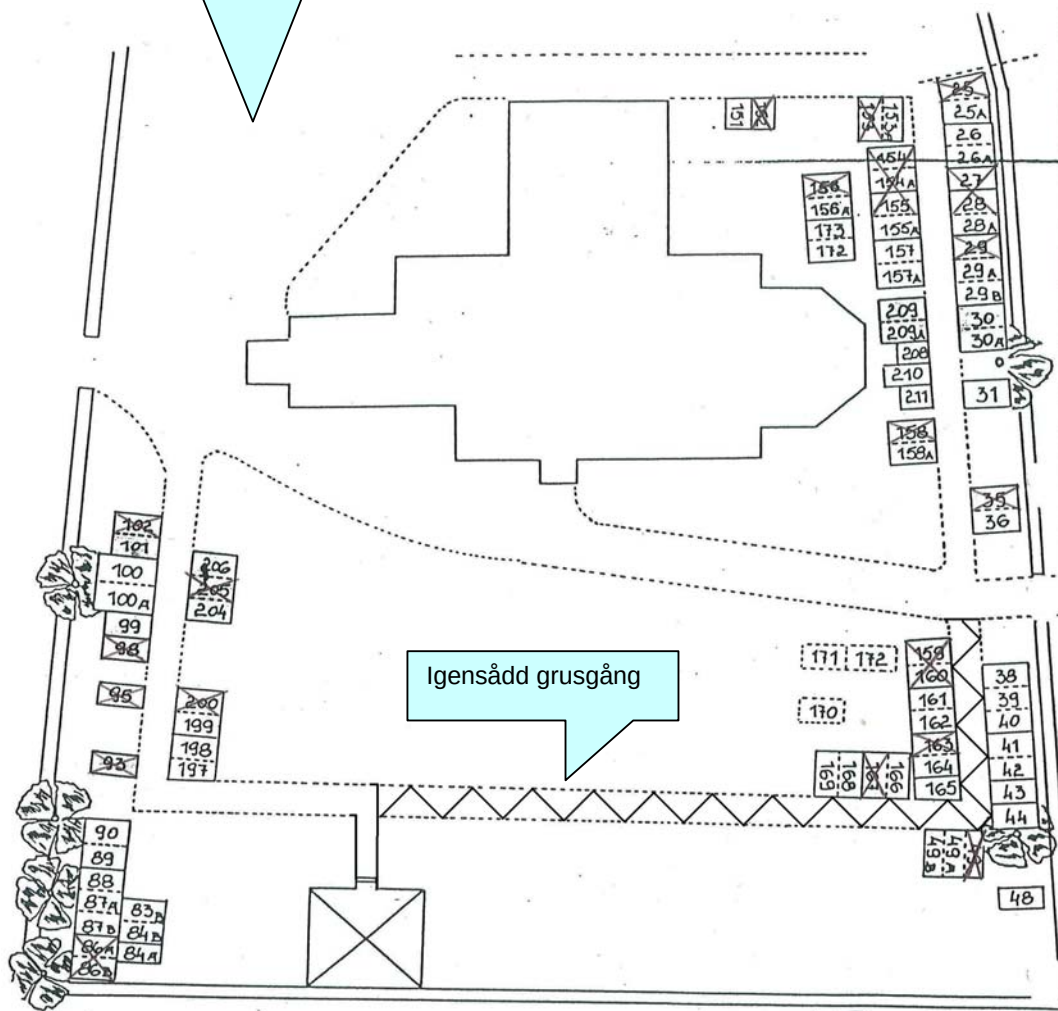
Någon gång efter häradskartans tillkomst har kyrkogården utvidgas åt norr med en trapetsoid del (kvarter 2). Förmodligen inte senare än 1910, då den äldsta gravvården på kvarter 2 är från det året.

Norr om kyrkan invigs 1954 ytterligare en ny del av kyrkogården som ansluter till den gamla kyrkogården. Den nya delen har en lite ovanlig, symetrisk utformning, häckar och kvarter har planerats med en form av en halvcirkel.

Gångsystemet på gamla kyrkogården, kv. 1: På den norra delen finns en kringgående gång runt kyrkan. Delar av den södra gången har lagts igen (överstreckad på kartan), den går numera fram till den kombinerade toalett- och redskapsboden. Gångarna är belagda med naturgrus.

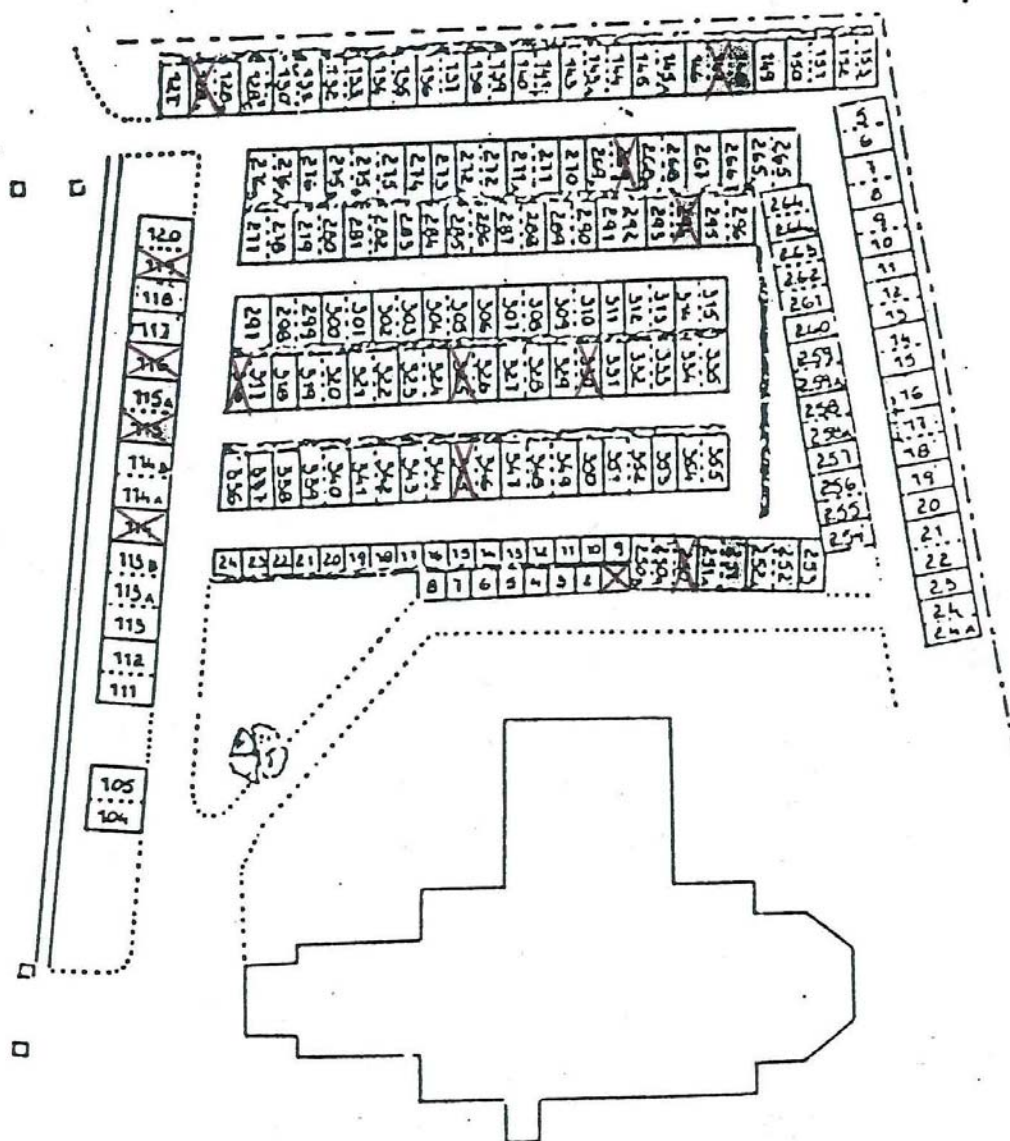
Vegetation på gamla kyrkogården, kv. 1: Trädkransen består i väster av fem höga lönnar, i norr av två höga björkar, i öster tre askar och tre lönnar samt i söder av två lönnar. Området norr om kyrkan är en öppen gräsyta utan träd eller häckar.

Simonstorps kyrkogård, kvarter 1. Kartan ligger med norr uppåt.

Vegetation kv. 2: I kvarter 2 finns rygghäckssystem, i samtliga fall består dessa häckar av 0,5 m hög oxbär. Fyra häckar löper i öst-västlig riktning och en i nord-sydlig.

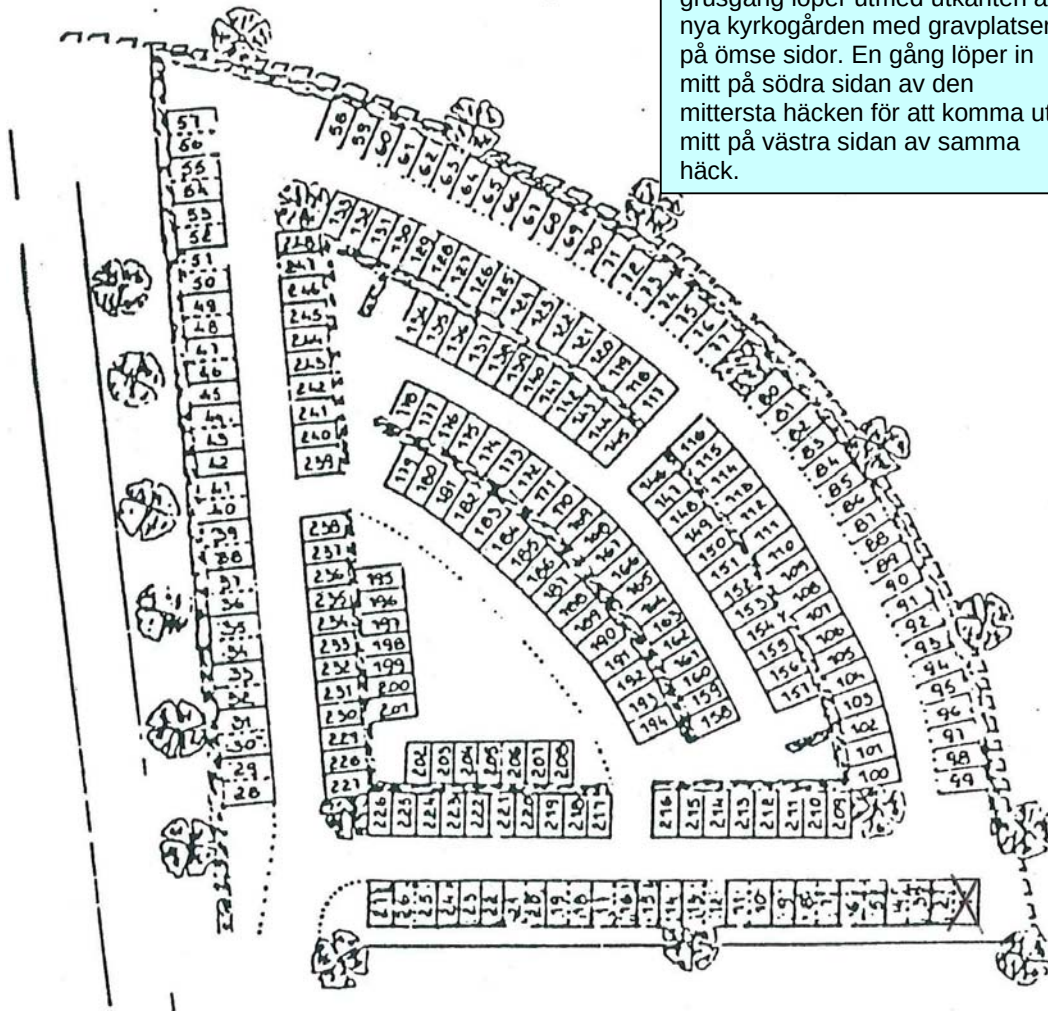
Gångsystemet kv. 2: I kvarter 2 finns en kringgående grusgång samt två nord-sydliga och en öst-västlig gång mellan gravraderna. Gångarna är belagda med naturgrus.

Simonstorps kyrkogård, kvarter 2. Kartan ligger med norr uppåt.

Vegetation kv. 3: På den nya kyrkogården finns en inre häck av avenbok(?) som är 2 m hög. På den inre gräsmattan växer en relativt ung lönn.

Gångsystemet kv. 3: En grusgång löper utmed utkanten av nya kyrkogården med gravplatser på ömse sidor. En gång löper in mitt på södra sidan av den mittersta häcken för att komma ut mitt på västra sidan av samma häck.

Simonstorps kyrkogård, kv. 3. Kartan ligger med norr uppåt.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården består av tre kvarter, numrerade 1-3.

Allmän karaktär

Kyrkogården södra del (1:a kvarteret) präglas av en öppen gräsyta med en gles spridning av relativt ålderdomliga vårdar innanför en relativt kraftig kyrkogårdsmur och en trädkrans. Karaktärsdanande är också en traditionell knuttimrad bod inbyggd i södra muren, som inrymmer toalett och redskapsbod. Den norra delen präglas av raka gravrader med rygghäckar och vårdar från 1900-talets andra hälft. Den nya kyrkogården består av en kvartscirkel med rak syd och västsida och svängd i nordöst. Anläggningen omgärdas av häckar och har en grusgång som går runt utsidan med gravplatser på ömse sidor. Innerst finns ytterligare en häck som lämnar en relativt stor öppen yta i mitten avsedd för begravingar, men som ännu inte tagits i anspråk.

Omgärdning

Kring den gamla kyrkogården finns en kyrkogårdsmur av 0,1-1,3 m stor sprängd sten. Muren är en 0,0-1,5 m hög mur. Den norra muren är dock övertäckt med jord för att ge en mjukare övergång till den nya kyrkogården.

På den nya kyrkogården finns en avgränsning av en 2 m hög häck av oxel på västra sidan. Mot den lilla grusvägen utanför står en trädkrans av en björk och sex alar. Den svängda nordöstra avgränsningen kröns av en 0,7 m hög måbärshäck. Nedanför denna och nedanför den utfyllda slänten finns en stödmur ut i den f.d. sankmarken. Mot söder finns en grässluttning som täcker den gamla kyrkogårdens norra mur.

Ingångar

Huvudingången i väster utgörs av en pargrind i järnsmide mellan enkla grindstolpar av järn krönta av lökkupoler. Grinden är ornerad med pilar och spjälor i tre nivåer. I öster finns en pargrind i järnsmide av samma utförande som den västra. Den står mellan enkla granitstolpar. Till den nya kyrkogården leder en dubbelgrind i järn mellan enkla firsidiga stolpar av granit. Grinden har enkla spjälornament.

Huvudingång i väster.

Grind mellan nya och gamla kyrkogården.

Vegetation

Trädkransen består i väster av fem höga lönnar och i norr av två höga björkar, i öster tre askar och tre lönnar samt i söder av två lönnar.

På den södra delen av gamla kyrkogården finns bara en öppen gräsmatta. På den norra delen finns rygghäckssystem. I samtliga fall består dessa häckar av 0,5 m hög oxbär. Fyra häckar löper i öst-västlig riktning och en i nord-sydlig. På den nya kyrkogården finns en inre häck av oxel som är 2 m hög. På den inre gräsmattan växer en relativt ung lönn.

Gångsystem

Gångarna består av naturgrus. På den södra halvan av gamla kyrkogården har den kringgående gången tagits bort till större delen och leder endast från västra grinden fram till boden. På den norra delen finns en kringgående grusgång samt två nord-sydliga och en öst-västlig gång mellan gravraderna. En grusgång löper utmed utkanten av nya kyrkogården med gravplatser på ömse sidor. En gång löper in mitt på södra sidan av den mellersta häcken för att komma ut mitt på västra sidan av samma häck.

Gångsystem nordöst om kyrkan. Närmast i bild, två stenramsgravar och ett träkors, kv. 1.

Gravvårdstyper

Kvarter 1 omfattar den södra delen av gamla kyrkogården samt området öster om koret. På den södra sidan av gamla kyrkogården finns en gles spridning av huvudsakligen äldre gravvårdar. De flesta vårdarna är höga och smala, av typen stele eller s.k. bautasten. Här finns även fyra grusade gravplatser med stenram och två stora träkors. Sydväst om tornet står ett genombrutet gjutjärnskors utan namnplatta. Utefter grusgången som går söder om kyrkan står tre kalkstensvårdar från 1700-talet. Sannolikt är det samma vårdar som förekommer i den ovan nämnda inventarieförteckningen från 1830. Efter de tre 1700-talsvårdarna är den äldsta vården i kv. 1 ett ovanligt utformat smideskors från 1861.

Kyrkogårdens sydöstra hörn, kvarter 1.

Ex på grusad stenramsgrav, kv. 1.

Träkors, kv. 1.

Anonymt gjutjärnskors, kv. 1.

Smideskors från 1861, kv. 1.

Kvarter 2 är området närmast väster om kyrkan. Den äldsta vården är från 1910 och flertalet av vårdarna är från 1950-talet och framåt. Fyra grusade stenramsgravplatser är bevarade. I en av dem står kyrkvärden Ericssons höga obelisk. De flesta vårdar i kvarteret är dock typiskt moderna till sin utformning, dvs. låga och breda. Närmast kyrkan finns en rad med moderna urnegravar som delvis har samma numrering som de äldre gravarna.

Stenramsgravplatser i kvarter 2, med bl.a. kyrkvärden Ericssons höga obelisk.

Enda vården med titel i kv. 3.

Den nya kyrkogården är belagd till ungefär halva sin kapacitet i den yttre delen medan den inre inte alls är använd. Samtliga av vårdarna är moderna, från 1956 och framåt. Endast en titel på gravvårdarna förekommer nämligen vård nr 1 med titeln arrendatorn.

Minneslund

-

Byggnader

Vid södra muren finns en knuttimrad rödfärgad bod på torpargrund. Den har tegeltak med tvåkupigt tegel och tre svarta portar. Boden uppfördes som tiondebod under 1700-talet och har även fungerat som bisättningskapell. Idag finns här redskapsförvaring och toalett.

En liknande bod, tidigare kyrkstall, för redskap och maskiner finns utanför östra ingången. Kyrkstallet ligger intill den gamla landsvägen (upphörde som landsväg 1923). Kyrkstallet är uppfört av knuttimmer och tros vara från 1700-talets mitt. Kyrkstallet hade bara plats för två hästar, så de övriga hästarna fick ställas utanför, invid vägen och en del kyrkbesökare var därför tvungna att vara kvar ute och vakta hästarna under högmässan. Då var det brukligt att man gick åt sidan bakom hästarna och tog sig en färdsup, det var heller inte ovanligt att bönderna ställde till med kapplöpning på hemvägen från kyrkan berättar kyrkvaktmästare Erik Lundkvist för Norrköpings Tidningars reporter, 13 april, 1968.

Toalett- och redskapsbod.

Redskapsbod, f.d. kyrkstall.

Övrigt

Några äldre vårdar står undanställda vid södra muren. Bland dem finns två 1800-talsvårdar. En i svart granit över A Pettersson från Åna från 1893 som eventuellt har ingått i den allmänna linjen samt en i grå/svart granit över J Jacobsson från 1899.

Undanställda vårdar vid södra muren.

Kulturhistorisk bedömning

Simonstorps kyrka och kyrkogård med dess grindar, murar och byggnader är en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden.

Hela miljön på den gamla kyrkogården har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Området söder om kyrkan, kv. 1, har en ålderdomlig oplanerad prägel med ett fåtal äldre gravvårdar i mindre grupperingar. Det påminner om hur svenska kyrkogårdar såg ut innan det symmetriska, kvartersindelade idealet slog igenom på 1800-talet.

Ett högt kulturhistoriskt värde finns i flera enskilda gravvårdar. Det kan bl.a. bero på ålderdomlighet, att de är tidstypiska, konstnärlig utformning eller lokal- och personhistoriskt intresse. Det sistnämnda framgår bl.a. av olika titlar som är angivna på gravvårdarna. I en skogsbygd som Simonstorp känns det naturligt att man stöter på ett flertal titlar med koppling till skogsbruket som "Skogschefen", "Skogvaktare/n" (4 st) eller som det äldsta bevarade exemplet "Cronoskogvaktare" från 1763. Bland övriga vårdar med titlar kan nämnas en kalkstensvård med kraftigt markerat överstycke över gästgivaren Carl Ulric Wettergren och "dess kära maka Catharina Wettergren" från 1886. Bland 1900-talsvårdarna kan nämnas en granitvård rest av församlingen 1942 till minne av organisten C A Johansson, Simonstorps förste folkskollärare 1844-86 och linbaneföraren R Björklunds och hans maka Charlottas granitvård från 1929.

De få gravomgärdningar och grusgravar som är bevarade, fyra stycken i kvarter 1 och lika många i kvarter 2, har ett högt kulturhistoriskt värde. Omgärdning med stenram och grustäckta gravar var tidigare mycket vanliga på länets kyrkogårdar. Från mitten av 1900-talet har de i större utsträckning tagits bort och grusgravar har lagts om till gräsgravar.

De tre kalkstensvårdarna från 1700-talet som står i kvarter 1 omnämns redan vid en inventering efter forntida minnesmärken år 1830 och får då omdömet "*för vår tid på intet sätt märkvärdiga*". I vår tid däremot kan de med fog kallas märkvärdiga. Endast ett fåtal gravvårdar från 1700-talet står kvar på våra kyrkogårdar. En ovanlig utsmyckning har snickaren från Rodga, Hans Bomans gravvård fått, då den kröns av en vindflöjel av järnplåt föreställande en drake. En vård minner om gästgivaren, Erik Thomasson i Simonstorp, född 1698 i stora Malm och avliden 1790. Enligt inskriptionen har han själv beställt gravvården under sitt 80:e år. Den tredje vårdarna har Cronoskogvaktaren Adam Kihlström rest över dottern Anna som dog den 31 januari 1790. Det kultur- och lokalhistoriska värdet är mycket högt.

Snickaren Bomans vård.

Detalj av vindflöjeln.

Vård över gästgivaren Erik Thomasson.

Vård över Anna Kihlström.

Ett högt kulturhistoriskt värde har även de kors av smidesjärn, gjutjärn eller trä som finns på kyrkogården. En ovanlig utformning har getts åt Hustruns Christina Olofsdotter från Källtorp smideskors från 1861 (se bild under gravvårdstyper, ovan).

Det finns även rester av linjevårdssystemet på Simonstorps kyrkogård. Systemet med linjegravar växte fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att begravingarna skedde på linje varefter dödsfallen inträffade. På så sätt kunde äkta makar eller andra familjemedlemmar komma att begravas långt ifrån varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt "statuskillnad" men kom under 1800-talet att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Systemet upphörde 1964 varefter flertalet linjevårdar togs bort på våra kyrkogårdar. Det är av vikt att linjegravar bevaras för att ordningen på gravläggningarna ska kunna följas.

SIMONSTORPS SKOGSKYRKOGÅRD

Huvudingången i öster.

Skogskyrkogården även kallad Nelsonska kyrkogården är belägen i den sydligaste utkanten av samhället med samma namn, direkt öster om järnvägen och landsvägen mellan Norrköping och Katrineholm. Simonstorps kyrka med kyrkogård är belägen ca 1 km norr om skogskyrkogården medan huvuddelen av samhället ligger väster om järnvägen. I norr, söder och öster finns barrskog. Öster om kyrkogården finns en mindre grusväg och en minimal parkering.

Allmän karaktär

Kyrkogården är anlagd i en skogsbacke och lutar huvudsakligen svagt mot väster. Direkt väster om den västligaste gravraden blir sluttningen ned mot vägen och järnvägen kraftig, vilket gör att delar av västra muren ligger betydligt lägre än kyrkogården i övrigt.

Kyrkogården är planerad så att fyrkanter, omgivna av en kringgående grusgång och delade av en mittgång, ska finnas. Utanför den kringgående grusgången är en yttre gravrad planerad. Endast en mindre del av den planerade kyrkogården är tagen i anspråk. I den södra halvan är den yttre gravraden i väster samt en mindre del av den västligaste delen av den mellersta gräsmattan, tagen i anspråk. Den kringgående grusgången slutar endast ett tiotal meter öster om det sydvästra hörnet. Sammanlagt nio vårdar finns. På den norra halvan är situationen liknande. Den västra yttre gravraden samt en mindre del av den norra yttre gravraden är tagna i anspråk, dessutom en mindre del av den inre, norra gräsmattan.

De östligaste delarna är istället bevuxna med lingonris och liljekonvalj- eller ormbunskmattor under träden medan de delar som används samt en del utmed mittgången klipps till gräsmatta. Över hela kyrkogården finns en gles spridning av ungefär jämgammal björk med enstaka

inslag av lönn. Mot öster finns även en hel del gran. Utanför östra muren och utanför den västligaste gravraden står också rader av björkar, vilket antyder att en trädkrans av björk ursprungligen varit planerad. I norr och söder försvinner en eventuell trädkrans i skogen.

Simonstorps skogskyrkogård.

Omgärdning

Kyrkogården omgärdas av en kyrkogårdsmur, lagd utan bruk. Stenen är delvis sprängd, delvis huggen och inpassad. I den undre nivån är stenarna ca 1 m i diameter medan den i de två övre nivåerna är 0,2-0,5 m stor. Murens höjd är ca 1,4 m. I väster finns en trädkrans av sju björkar mellan västra muren och den västligaste gravraden. Dessa motsvaras av en tätt ställd rad av tio jämgamla björkar utanför östra muren.

Ingångar

Huvudingången finns i öster, här finns en pargrind i järnsmide mellan smala, fyrsidiga grindstolpar av järn, krönta av vasornament. Grinden är ornerad med pilar och spjälor, snirklar och blommor i fyra nivåer.

I nordväst leder en öppning i muren ut till en trappa med steg av cement via en gångstig ut till stora vägen.

Vegetation

På den södra delen av gamla kyrkogården finns en öppen gräsmatta i ett smalt stråk på ömse sidor av den västra yttre grusgången. Den övriga ytan täcks av högt gräs, liljekonvaljer och en gles skog av huvudsakligen björk och i viss mån lönn med inslag av gran mot öster. På den norra delen finns en större gräsmatta som täcker den södra och västra delen av mittgräsmattan, samt området väster om den västra yttre gången. Resten av området täcks av en liljekonvaljmatta och gles skog av huvudsakligen björk, med inslag av gran i öster.

Gångsystem

Gångarna består av naturgrus. Eftersom bara en del av de planerade gångarna finns, bildar de närmast ett T med roten i öster.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna visar att området endast användes en kort tid, från 1910-tal fram till slutet av 1940-talet. De flesta är relativt små och anspråkslösa. Närmare en tredjedel utgörs av liggare av linjegravskaraktär. Systemet med linjegravar växte fram under slutet av 1700-talet. Det innebär att begravingarna skedde på en linje varefter dödsfallen inträffade. På så sätt kunde äkta makar och andra familjemedlemmar komma att begravas långt ifrån varandra. Från början innebär systemet troligen inte någon direkt "statuskillnad" men kom under 1800-talet istället att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats.

Det finns fyra stenramsgravar, varav alla utom en är helt övervuxna. Två små kors, ett av trä och ett av kalksten finns också. Titlar är relativt ovanliga och förekommer bara i fem fall. Två av dessa var banvakter från järnvägen. Två var lantbrukare och en arbetade som skogvaktare.

Enda bevarade grusgraven.

Två kors, ett av kalksten och ett av trä.

Minneslund

Minneslunden är enkel och placerad direkt innanför östra grinden. Här finns en mindre breddning av grusgången, en enkel parksoffa samt en natursten med borrarade hål för blomvaser, samt ett smidesjärnsbänk med plats för gravljus.

Minneslunden.

Träbod.

Byggnader

I nordvästra hörnet finns en liten panelad och rödfärgad bod med tak av tjärpapp.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Simonstorps skogskyrkogård är med dess omgärdning, grind och gravplatser en väl sammanhållen med höga kulturhistoriska värden. Simonstorps skogskyrkogård representerar en friare typ av begravningsplats som utvecklats från parkkyrkogårdarna under 1800-talet. Många park- och skogskyrkogårdar anlades i Tyskland omkring sekelskiftet 1900. Kända skogskyrkogårdar i Skandinavien är framförallt Stockholms skogskyrkogård, invigd 1920 och Mariebjerg kirkegård i Lyngby utanför Köpenhamn från 1930-talet.

Ett stort kulturhistoriskt värde ligger i enskilda gravvårdar, p.g.a. tidstypisk utformning och person- och lokalhistoriskt intresse som bl.a. framgår av titlar som finns angivna på vårdarna. Titlar förekommer endast på fem av skogskyrkogårdens vårdar. Dessa är skogsvaktare, lantbrukaren, hemmansägaren, banvakt och banvakten.

Omgärdade grusgravar är ovanliga på de båda kyrkogårdarna i Simonstorp. På skogskyrkogården finns fyra gravplatser omgärdade av stenram. En av dem är fortfarande grusad medan de tre andra har lagts om till gräsgravar. En stor del av vårdarna är av linjegravskaraktär som visar på det tidigare brukliga sättet att avsätta delar av en kyrkogård till "allmän linje". Detta innebär att gravläggningarna är enkelgravar som har gjorts på linje, efter varandra, vilket går att avläsa på årtalen på gravvårdarna. Vårdarna är som regel stående, låga vårdar eller, som den övervägande delen här, små liggare av granit. Även träkors har varit vanligt förekommande på de delar av kyrkogårdarna som avsatts till allmän linje. Ett träkors finns kvar här, men dessa är numera ovanliga p.g.a. förgängligheten i materialet.

Källor

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1 av 3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.

Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland... 1760. Faksimilutgåva 1993.

Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.

Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-

Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.

Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.

Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.

Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.

Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.

Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.

Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.

Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

Norrköpings tidning 13/4 1968.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1703, 1727, 1866. Häradskarta från 1868-77

www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m.m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

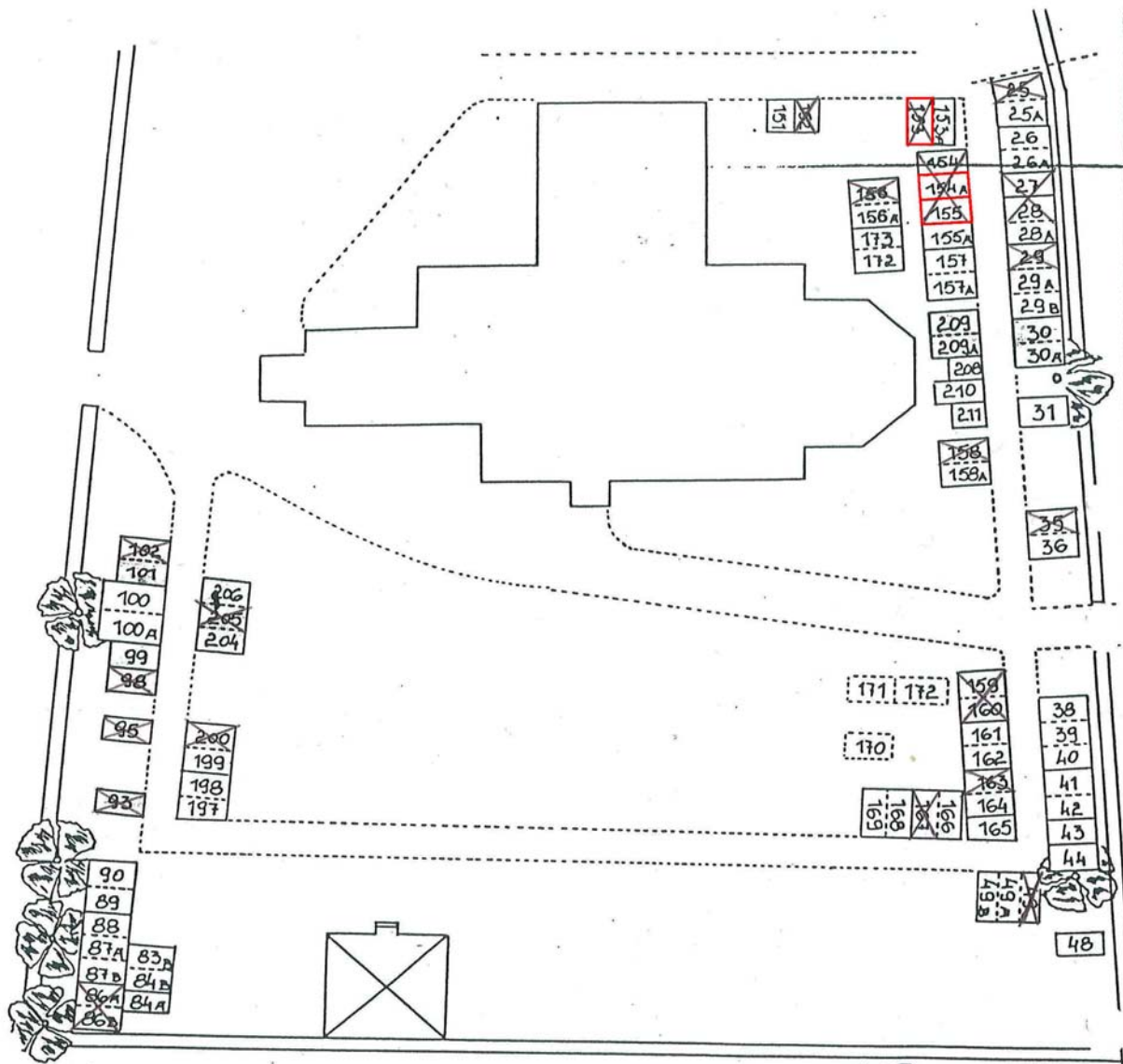
Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m.m.

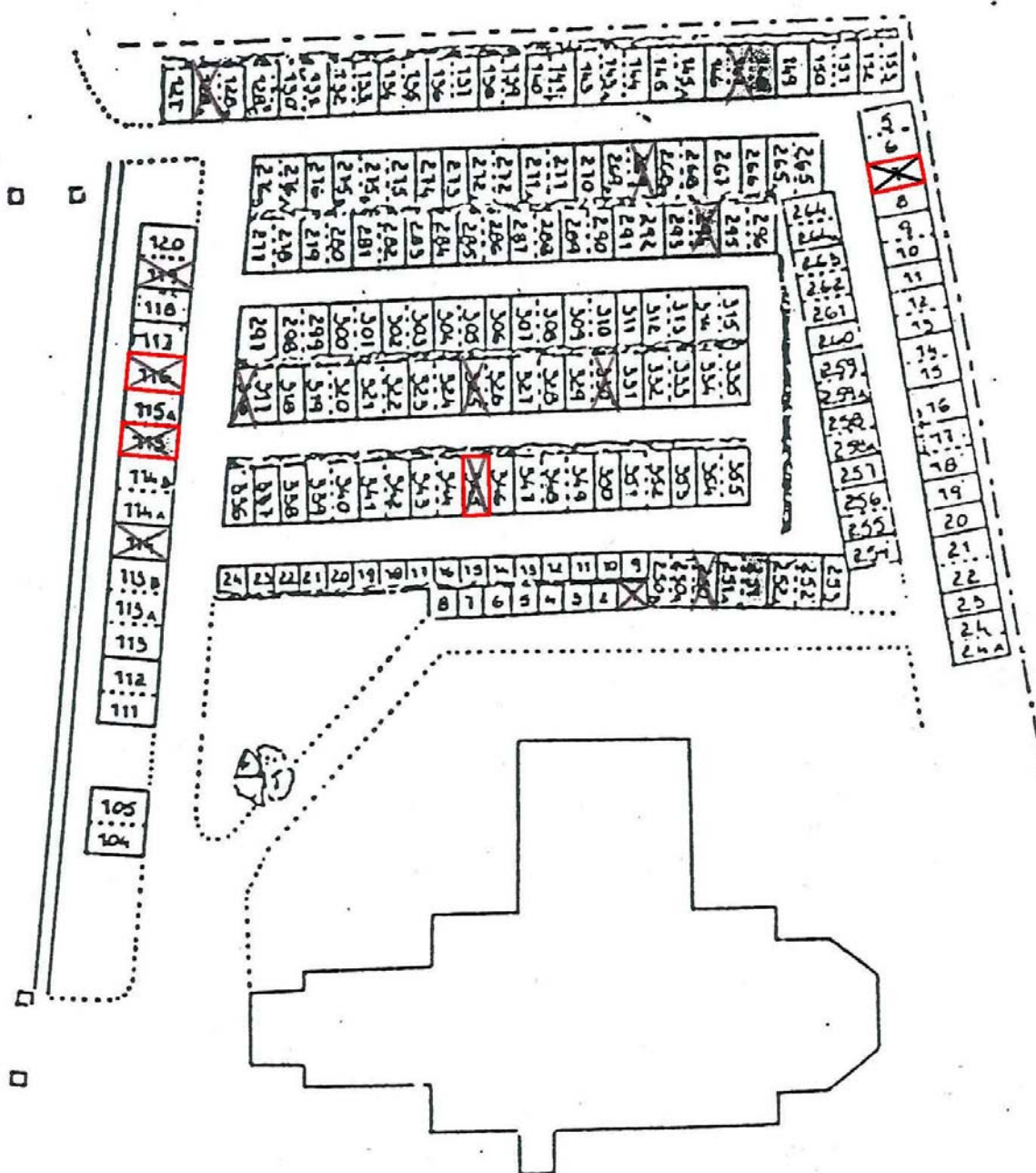
Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

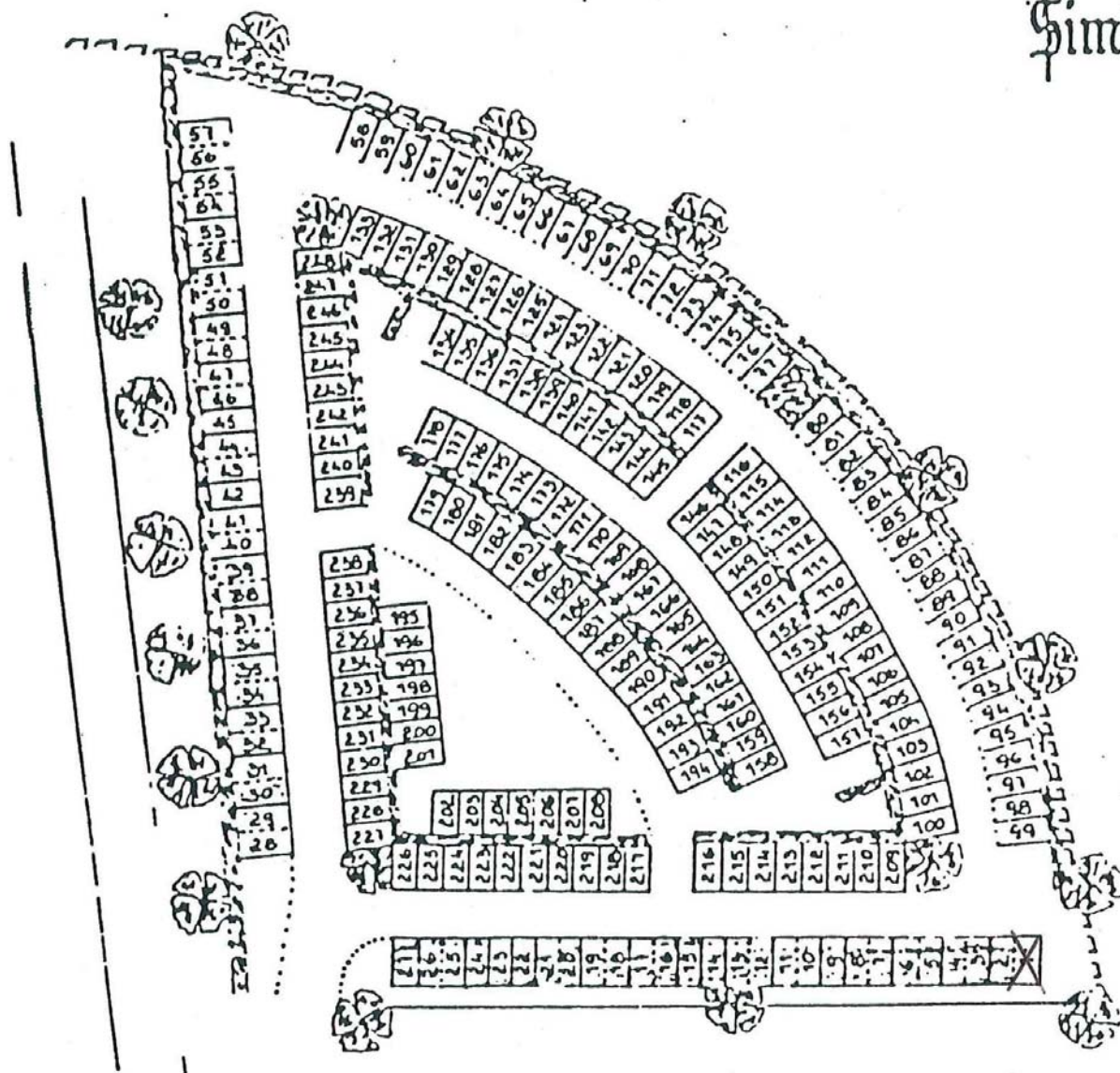

Simonstorps kyrkogård, kvarter 1. Exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse. Gravplatser med omgärdning markeras med röd fyrkant. Norr är uppåt i bilden.

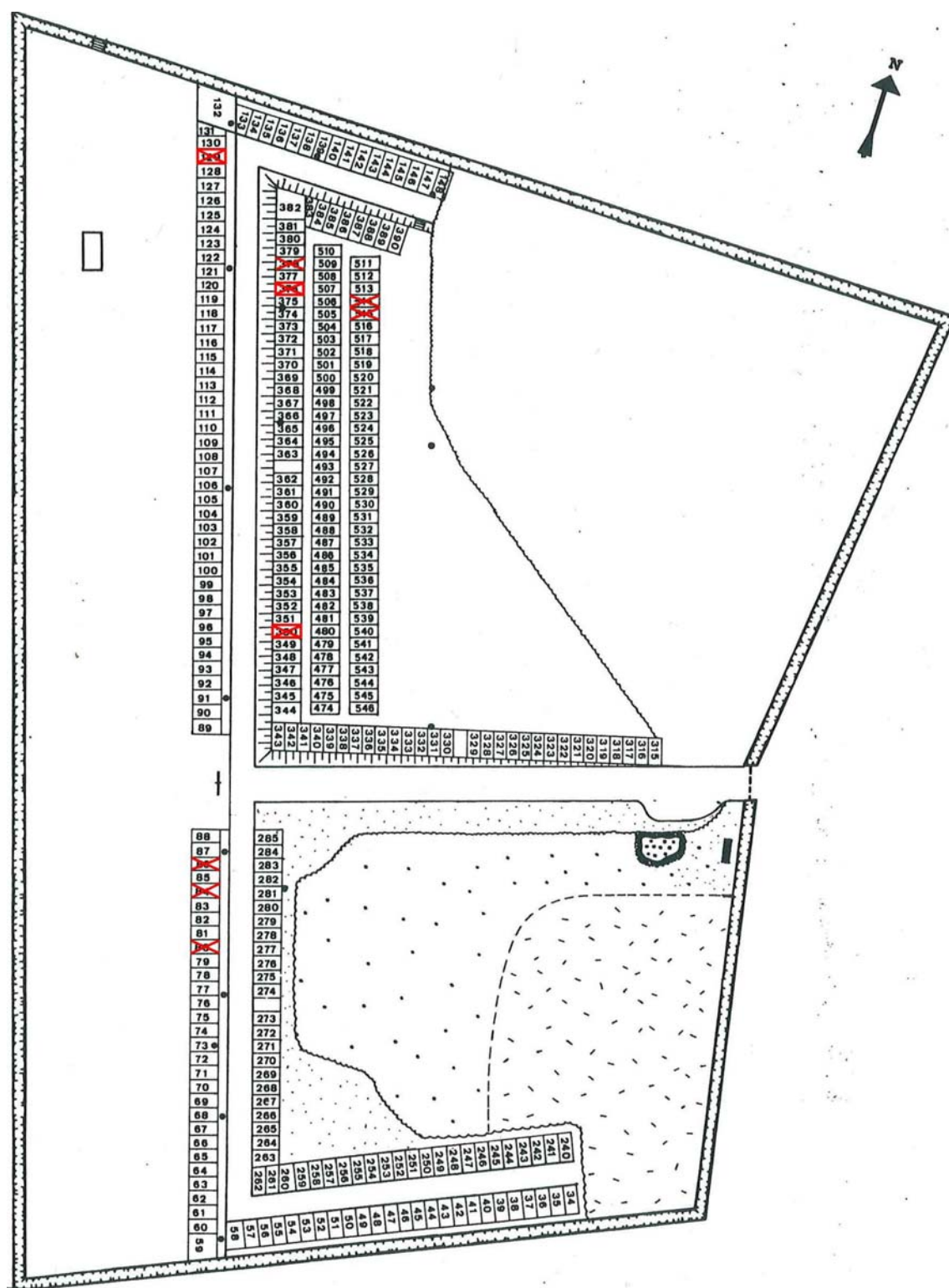

Simonstorps kyrkogård, kvarter 2. Exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse. Gravplatser med omgärdning markeras med röd fyrkant. Norr är uppåt i bilden.

Simonstorps kyrkogård, kvarter 3. Exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse. Norr är uppåt i bilden.

Simonstorps skogskyrkogård eller även kallad Nelsonska kyrkogården. Exempel på gravvårdar av kulturhistoriskt intresse. Omgärdade gravplatser markeras med fyrkant.